

Ontsnapt uit de kaken van de dood,
de Krakatau tragedie

Rick Blekkink

Historische Roman

Rick Blekkink
Ontsnapt uit de kaken van de dood,
de Krakatau tragedie

Copyright © 2014 Rick Blekkink

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Omslagontwerp: Mega Beltgens
Omslagfoto: Reuters/Roni Bintang
Auteursfoto: Hans van den Eijnden
Kaart pagina 317: Ivo van Sandick

ISBN 9789462036239/NUR 342

www.rickblekkink.nl
www.boekenbent.com

Voor de talloze mensen op Java en Sumatra van wie in augustus 1883 zelfs de naam verloren is gegaan.

Josée, dankjewel voor je onvoorwaardelijke hulp bij het realiseren van dit boek.

Inhoud

Voorwoord	8
Proloog:	
Sumatra, september 1887	11
Enkele maanden later, onderweg naar huis	17
Deel 1:	
Wat er aan voorafging...	
Zoete herinneringen aan mijn jeugd	35
Een droombeeld bevat geen fouten	58
Over vriendschap en militaire vorming	78
Deel 2:	
Rendez-vous met het avontuur	
Naar het land van Tempo Doeloe	115
Batavia, een andere wereld	148
Spelen met vuur	184
Deel 3:	
De onbarmhartigheid van het noodlot	
In het voorportaal van de hel	225
Verzwolgen land	265
Ontsnaapt uit de kaken van de dood	297
Route van de Gouverneur-generaal Loudon (kaart)	337
Epiloog:	
De kille wetenschap van natuurgeweld	338
Nawoord	353
Woord van dank	356

Voorwoord

Het eiland Krakatau was een paradijselijk groen eiland in Straat Soenda, een druk bevaren zeeroute tussen de kustgebieden van Java en Sumatra in het huidige Indonesië. Op het eiland lagen drie vulkanen die door de eeuwen heen nauwelijks actief waren. In augustus 1883 vond er op het eiland Krakatau echter een catastrofale vulkaanuitbarsting plaats die ondermeer gepaard ging met ontzagwekkend harde geluiden. Duizenden kilometers verderop was het geluid nog dusdanig goed te horen, dat men dacht dat er kanonschoten werden afgevuurd. Tegelijkertijd rolden er ongelooflijk hoge vloedgolven door Straat Soenda en bevulde een verstikkende lucht van zwavelzuur de atmosfeer. Omdat het eiland bezig was met zich letterlijk van de wereld af te blazen, zorgde de uitstoot van een onvoorstelbare hoeveelheid vaste stof voor een langdurige en onheilspellende duisternis. Dikke flarden aarde vielen uit de lucht en spookachtig rode bliksemstralen met zware donderslagen hakten de duisternis in stukken. Al die tijd vonden er zeebevingen plaats en werden de kustgebieden door de vloedgolven geteisterd. De vulkaanuitbarsting op Krakatau was zo angstaanjagend en ongekend krachtig, dat sindsdien nooit meer een vergelijkbare vulkaanuitbarsting heeft plaatsgevonden.

Het zal dan ook niemand verbazen dat het een ramp was die bijzonder veel leed veroorzaakt heeft. Minstens 40.000 mensen kwamen om het leven, 165 dorpen werden van de aardbodem weggevaagd en 132 dorpen raakten zwaar beschadigd. Hele families waren uitgeroeid, talloze vrienden en bekenden deelden dat onfortuinlijke lot. Voor hen restte slechts een massagraf of ze zijn nooit meer teruggevonden. Hun namen zijn voorgoed verloren gegaan en van het leven dat ze leidden, kan niemand nog ooit de juistheid achterhalen. Ik ben voornamelijk op zoek gegaan naar het menselijke aspect achter deze ramp en dat resulteerde in dit boek.

Het verhaal is gebaseerd op historische feiten en gaat over een Indië-veteraan die na een 5 jarig dienstverband getraumatiseerd op weg is naar huis en in de stoomtrein terugkijkt op zijn leven. Het boek geeft de sfeer weer van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger, de Nederlandse samenleving, de scheepvaart en vooral het koloniale leven in Nederlands-Indië gedurende de tweede helft van de 19^e eeuw. De beschreven natuurverschijnselen en de tragedies van hen die op Java en Sumatra tijdens die apocalyptische uitbarsting omkwamen of op wonderbaarlijke wijze overleefden, zijn gebaseerd op wetenschappelijke publicaties en ooggetuigenverslagen. Ook de belevenissen van het schip de *Gouverneur-generaal Loudon*, die in het verhaal uitvoerig aan bod komen, zijn waarheidsgetrouw en de stoomboot *Prinses Amalia* onderhield daadwerkelijk een vaarschema op Nederlands-Indië.

De feiten over oorzaak en gevolgen van deze rampzalige gebeurtenis zijn mede ontleend aan het werk van mijningenieur R.D.M. Verbeek – een Nederlandse geoloog

en aardwetenschapper – die kort na de ramp op last van de Gouverneur-generaal van Nederlands-Indië ter plaatse een wetenschappelijk onderzoek uitvoerde. Zijn verslag werd in 1884 en 1885 gepubliceerd met een voor de hand liggende titel: *Krakatau*.

Bij mijn onderzoek naar nauwgezette ooggetuigenverslagen maakte vooral de ervaring van de heer R.A. van Sandick een grote indruk op mij. Hij was ingenieur bij de waterstaatsdienst in Nederlands-Indië en terwijl de vulkaanuitbarsting van 26 op 27 augustus 1883 in alle hevigheid losbarstte, bevond hij zich op het schip de *Gouverneur-generaal Loudon*. Hoewel de heer Rudolf Adriaan van Sandick de wetenschappelijke feiten van R.D.M. Verbeek een warm hart toedroeg, vind ik zijn getuigenis van minstens even groot belang. Hij deed het veldwerk tijdens de vulkaanuitbarsting, om het zo maar eens te zeggen, hij was degene die veel van de verschrikkingen aan den lijve ondervond toen hij zich op het schip en nagenoeg in het hart van de eruptie bevond. Hij heeft zijn bevindingen vastgelegd in het boek: *In het Rijk van Vulkaan*, dat in 1890 werd uitgebracht door W.J. Thieme & Cie te Zutphen. Het is uniek in zijn soort en afgezien van het wetenschappelijk verslag van R.D.M. Verbeek, acht ik het een betrouwbaar relaas omdat het door een direct betrokkene en vrij kort na de ramp geschreven is. Met het ophalen van herinneringen dient men immers voorzichtig te zijn, gaandeweg kunnen ze in conflict raken met de waarheid. Ze veranderen of vervagen, fragmenten gaan verloren en worden soms opgevuld met andere segmenten, daardoor kan geschiedenis een weergave worden van wat men vermoedt.

Als bron voor mijn onderzoek dien ik ook te verwijzen naar het artikel: *De vulkanische uitbarsting op het eiland Krakatau* uit: De Natuur - Populair Geïllustreerd Maandschrift, gewijd aan de Natuurkundige Wetenschappen en hare toepassingen, vierde jaargang 1884. Onder redactie van Dr. A. van Hennekeler en Dr. N. van de Wal, uitgegeven door J.G. Broese te Utrecht.

Om de waarheid geen geweld aan te doen zijn enkele passages van getuigenissen weliswaar aangepast aan de taalkundige eisen van deze tijd, maar zijn de verklaringen in essentie bewaard gebleven.

Deze roman zal in eerste instantie de indruk wekken van een spannend jongensboek, geleidelijk aan voert het u als lezer echter mee naar een volwassen mix van hoogte- en dieptepunten, vriendschap, liefde en religie. Het schrijven van dit boek was als een avontuurlijke reis en met inachtneming van de feiten werd mijn verbeeldingskracht danig op de proef gesteld. Daarom voelde het schrijven van dit boek ook alsof ik het zelf beleefd heb.

Ik hoop dat ik mijn enthousiasme over kan brengen en wens u alvast veel leesplezier!

Rick Blekkink

Proloog

1

Sumatra, september 1887

Angst verboedert, dat is me in de loop der jaren wel duidelijk geworden en het zou zomaar kunnen dat juist het blootgeven van deze menselijke basisemotie, waaruit alle andere emoties voortkomen, lotsverbondenheid teweegbrengt. Het collectief prijsgeven van dat vreselijke gevoel van onmacht schenkt een mens troost, want mij maken ze niks wijs, ieder mens kent angst, doch alleen zij die angst durven te trotseren gaan als moedig door het leven. Moed komt voort uit angst en is niets anders dan het aangaan van een confrontatie met jezelf omdat alle houvast verloren dreigt te gaan. Terwijl je zelfverzekerdheid wordt getest is het toch vooral de intense ervaring dat je leeft en wilt blijven leven die deze vorm van onverschrokkenheid oproept. Door de aanmaak van adrenaline vernauwen immers je bloedvaten, vervolgens stijgt je hartslag en wordt het bloed met een rotgang door je lichaam gepompt. Er wordt een opmerkelijk gevoel van spanning opgebouwd die kracht en energie levert, spieren aanspant en zelfs doordringt tot in de topjes van je tenen. En hoewel angst me nooit gelukkig zal maken is het een bondgenoot van me geworden, het houdt me alert en heeft me door de jaren heen voor gevaar beschermd. Vreemd genoeg worden hachelijke situaties pas echt gevaarlijk zonder angst, voorwaarde is wel dat de details kloppen. Niets mag de schijn van opzet wekken, van iets dat in scène gezet is. De omstandigheden moeten beklemmend of dreigend aanvoelen, alsof je wordt vastgegrepen bij je strot!

Wat dat aangaat was de omgeving waarin ik met mijn groep patrouilleerde perfect. Boven het nachtelijke landschap van Atjeh hing een onheilspellend ogende dauw, goed zichtbaar gemaakt door het schijnsel van de volle maan die soms grotendeels aan het oog onttrokken werd omdat er wolken voor de maan schoven. Het waren juist de tijdelijke verduisteringen die mijn gemoed geen goed deden. Op momenten dat dit gebeurde stonden mijn nekharen overeind en kroop er een siddering over mijn rug. Tijdens zo'n verduistering hoorde ik het geroep van een *hantu*, een uil, en ik realiseerde me dat het volksgeloof in Indië ervan uitging dat zoiets ongeluk bracht...

Nadat we de rand van een *sawab* hadden bereikt, klommen we behoedzaam over enkele *gili-gili*, dijkjes die de rijstvelden omsloten. Ik voelde hoe het lauwwarme water mijn schoenen binnendrong en doorweekte. Het werkte verkoelend in de drukkende

warmte van deze tropische nacht die ten einde liep. Terwijl ik voorzichtig een weg zocht door het tot aan mijn kuitën reikende water, bleef ik mijn omgeving geconcentreerd in de gaten houden. Ons doel was het bereiken van de junglerand, kort daarachter en nadat ik zelfs even tot aan mijn knieën in de modder was weggezakt, voelde ik op een gegeven ogenblik weer vaste grond onder mijn voeten. Voordat ik met mijn mannen opging in het beschermende bladerdak van de jungle, wierp ik nog snel een laatste blik op de open vlakte achter me.

Naast geluiden van krekels, apen en een roepende boomhagedis niet ver bij mij vandaan, hoorde ik het snelle kloppen van mijn hart, dat als slagen op een trom werd weergegeven door het heftig bonzen van mijn slapen. Mijn mond voelde kurkdroog aan, ik had dorst en mijn oren gloeiden als hete kolen. Hoewel de buitentemperatuur hoog was, kreeg ik toch kippenvel bij de gedachte aan wat ons te wachten stond indien we door rebellen ontdekt zouden worden. Met een wee gevoel in mijn maag en zwetende handen hield ik het lompe Beaumont geweer in de aanslag voor mijn gejaagd op en neer gaande borstkas. Mijn zintuigen stonden op scherp en nauwlettend volgde ik Karsten, een kameraad die enkele meters voor mij liep. Ik keek ook af en toe over mijn schouder om te zien of Midas niet te ver achterop was geraakt. Ondertussen vervloekte ik mijn *sjako*, de als een afgeknotte kegel taps toelopende pet van vilt en leer. Door dat warme hoofddekseel gutste het zweet van mijn voorhoofd. Het vocht dat op andere plaatsen mijn poriën verliet werd grotendeels opgezogen door de veel te dikke stof van mijn donkerblauwe uniform. Met mijn linkerhand deelde ik vlug een tik uit aan een muskiet die zich kennelijk tot mijn zweet aange trokken voelde.

‘Die verrekke rotkrengen,’ gooide ik er geïrriteerd uit, meteen gevolgd door een ‘ssst’ van Midas die kort achter me liep. Terwijl ik voelde en hoorde hoe die kleine bloedzuigers me van alle kanten belaagden, bleef de wijsvinger van mijn rechterhand gekromd om de trekker van mijn geweer liggen, klaar om in actie te komen zodra ik dat nodig achtte.

Een klein uur daarvoor waren we met vijf man vertrokken vanuit een voorpost in de garnizoensplaats Kota Radja, waar het hoofdkwartier van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger in Atjeh gevestigd was. Sinds enkele dagen werd onze post door rebellen belaagd, hoogstwaarschijnlijk eenlingen, die zich vervolgens in de jungle terugtrokken. De incidenten deden zich voor bij het krieken van de dag en gingen gepaard met scheldpartijen en enkele geweerschoten die gelukkig nog geen schade hadden aangericht. Toen ik de dag ervoor met enkele kameraden kort de achtervolging inzetten, werd er geroepen:

‘KAFIR DATANG!’ – *De ongelovigen komen.*

We zagen echter niemand. In eerste instantie dacht ik zelfs aan een zwaar uit de hand gelopen kwajongensstreek, niet eens met de bedoeling om ons iets aan te doen. Mijn commandant hield er een andere mening op na, hij zei tegen me:

‘Korporaal, morgen in alle vroegte ben je ze met een man of vijf voor. Verstop je aan de rand van de jungle en zodra je verdachte dingen ziet of hoort, ga je er met je mannen op af. In een guerrillaoorlog is het van belang om een hinderlaag te leggen, voordat de vijand dat doet!’

Hij zag de pesterijen als voorspel van een groots opgezette guerrilla-aanval, de tactiek waar de Atjeeërs zo berucht om waren. Ze sloegen op onverwachte momen-

ten toe en voor men er erg in had waren ze weer verdwenen. Meestal was de overmacht aan Atjeeërs te groot om adequaat weerstand te kunnen bieden, de gevolgen waren echter identiek: dode, verminkte of gewonde KNIL soldaten, toegetakeld door de *kelewang lebar ujung*, de klewang met brede punt. Dat aan één kant vlijmscherp geslepen zwaard van de Atjeeërs leek op een groot kapmes en had een verwoestende uitwerking op zoiets teers als een lichaamsdeel. De laatste tijd vond men in het gebied van Atjeh ook militairen die waren neergeschoten met op het KNIL buitgemaakte geweren.

Kort na het ontvangen van mijn opdracht vroeg ik onder mijn kameraden om vier vrijwilligers en in een oogwenk had ik vijf man bij elkaar. Midas was tijdens mijn verzoek niet aanwezig en dat kwam me goed uit, want hoe onschuldig dit soort acties ook leken, het zat me van begin af aan niet lekker om met slechts vijf man een hinderlaag op te zetten voor rebellen, van wie niemand wist hoeveel het er waren. Bovendien stonden hij en ik op het punt om terug te keren naar het militaire bolwerk van het KNIL in Batavia, op het eiland Java. Vanuit de hoofdstad van Nederlands-Indië zouden wij per stoomboot terugkeren naar Nederland. Ik zou het me niet vergeven indien hem in die laatste dagen iets zou overkomen.

Nog geen kwartier later kwam Midas echter ons verblijf binnen. Zodra hij over de samenstelling van de patrouille hoorde, richtte hij zich verontwaardigd tot mij:

‘Verdorie Rubus, je wilt me toch niet vertellen dat je me hier achterlaat om die actie zonder mij uit te voeren? Ik ben toch niet zomaar iemand, we hebben zoveel meegemaakt dat we dit ook nog wel samen kunnen opknappen, vind je niet?’

Ik begon te twijfelen, want de man die ik volledig vertrouwde en beschouwde als mijn beste vriend, kon ik niet zomaar passeren omdat ik bezorgd was. Toch probeerde ik er onderuit te komen.

‘Ik heb al vier vrijwilligers, Midas, je bent helaas te laat.’

‘Nou, dan zeg je maar tegen één van hen dat hij bedankt is voor zijn moeite, ik ga morgenvroeg met je mee!’

Het was veel meer de vrees om op een grote groep Atjeeërs te stuiten die mijn bloeddruk tijdens het patrouilleren opdreef, dan de eenling of paar man die ons ’s ochtends kwamen uitdagen. Toch viel er aan de rand van de jungle niets te zien of horen dat op aanwezigheid van rebellen duidde. Alleen die vervloekte muskieten bleven me lastig vallen. Ik voelde een steek in mijn nek en wou net opnieuw toeslaan, toen ik opeens hoorde roepen:

‘KAFIR!’ – *Ongelovige* – kort daarop gevolgd door de kreet: ‘BABI!’ – *Varken* – scheldwoorden waarmee wij al enkele ochtenden geïntimideerd werden.

Ik verstijfde even van schrik en keek om me heen, vervolgens gaf ik mijn mannen opdracht om door de knieën te zakken en zich zo klein mogelijk te maken in een poging om ons te beschermen. Verscholen tussen varens en bamboescheuten tuurde ik nerveus het donkere oerwoud in en had geen idee waar het roepen vandaan kwam. Zelfs de volle maan was ons bij het afspeuren van de omgeving niet tot nut. Toen me duidelijk werd dat onze aanwezigheid geen geheim meer voor de Atjeeërs was, brak me pas ècht het zweet uit!

We kropen naar elkaar toe om ruggelings een kring te vormen met ons geweer in de aanslag, want het kon zomaar gebeuren dat een overmacht aan rebellen op ons af